

doi The 1930 “New Map of Tehran”: A Diplomats–Based Study of Its Provenance, Reliability, and Official Status

 Zohreh Ataei Ashtiani¹

Submitted: 2026-08-19 Revised: 2026-09-04 Accepted: 2026-09-10 Published: 2026-10-03 pp.163-190

Abstract

Historical urban maps constitute documentary evidence whose value cannot be assessed solely through their graphic representation of urban space. Their interpretation requires critical examination of provenance, authenticity, informational reliability, and official status. This article examines the 1930 Plan de la Ville Téhéran (“New Map of Tehran”), attributed to François de Romeiser, by comparing its content with documentary evidence concerning the activities and officially approved plans of Tehran Municipality in 1309 and 1310 SH (1930–1931). The study draws on the map’s catalogue record and digital copy in the David Rumsey Historical Map Collection, a map attributed to 1308 SH, three leaves of archival correspondence from file 70303/310 preserved in five digital images, two municipal notices published in Ettela’at, the proceedings of the seventh term of the National Consultative Assembly, the Municipal Law and its regulations, and the Second Statistical Yearbook of Tehran, 1310 SH. Employing internal and external documentary criticism and systematic cross-source comparison, the analysis distinguishes direct evidence, independent corroboration, inference, and unsupported claims. The evidence demonstrates that street construction, the extension of thoroughfares, budgetary allocations, and property acquisition were already part of the Municipality’s official activities before and during the map’s publication. The depiction of new or widened streets therefore cannot, in itself, establish their attribution to Romeiser. In 1309 SH, however, the Municipality explicitly rejected the map as inconsistent with the actual city map and its municipal project; in 1310 SH, it reiterated this position while asserting its legal authority over the city map and streets. The study concludes that the central issue was not urban development itself, but the correspondence between the published map and the programme authorized by the Municipality. From a diplomatic perspective, the case demonstrates the need to distinguish attribution, authenticity, informational reliability, and official authorization when evaluating historical cartographic documents.

Keywords: : New Map of Tehran; Tehran Municipality; François de Romeiser; archival records; diplomatic.

CONFLICT OF INTERESTS

1. Assistant Professor of Asian Cultural Documentation Center. Institute for Humanities and Cultural Studies. Tehran. IRAN. z.ataei@ihcs.ac.ir

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this paper.

This is an open access article under the terms of the [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#), which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

© 2024 The Author(s). Journal of Codicology and manuscript research published by Torath pub. on behalf of the Scientific Association of Manuscript Research and Codicology of IRAN.

References

1. Aghazadeh, J., & Parvavesh, M. (2023). "The Performance of the Tehran Municipality in Urban Construction within the Context of Authoritarianism and the Order of Enlightened Despotism during the First Pahlavi Era." **Ganjineh-ye Asnad** [Document Treasury], 33(2), Serial No. 130, 6–25.
2. **Ettela'at**. (1930, November 18). "Warning from the Tehran Municipality." Year 5, No. 1190, p. 4.
3. **Ettela'at**. (1931, September 5). "Announcement from the Tehran Municipality." Year 6, No. 1407, p. 4.
4. Tehran Municipality, Statistics Department. (1931). **Second Statistical Yearbook of the City of Tehran (1931)**. Tehran: Tehran Municipality, pp. 112–114.
5. Habibi, S. M., Ahari, Z., & Emami, R. (2010). "From the Demolition of Ramparts to the Concept of Highways: The History of Urban Plans and Images of Tehran (1930–1966)." **Sofeh**, 20(1), 85–102.
6. National Archives and Library of Iran (NLAI). (1928). File No. 70303/310; three pages of correspondence between the Tehran Municipality and the Prime Minister's Office regarding the employment of an urban affairs specialist; examined via five digital images comprising the folder, the three pages, and the verso of one page.
7. Shirazian, R. (2016). **Tehran-Negari: A Database of Maps and Place Names of Old Tehran**. Tehran: Dastan.
8. National Consultative Assembly. (1929, May 5). **Detailed Proceedings of the 7th Term, Session 44**. Section on "Approval of funds for street construction" and the law authorizing a payment of 240,000 Tomans to the Tehran Municipality for street construction.
9. National Consultative Assembly. (May 20, 1930). Detailed Proceedings of the 7th Term, Session 124; Second deliberation on the Municipality Bill and approval of the Municipality Law.
10. National Consultative Assembly, Interior Commission. (1930). Municipality Regulations and Supplementary Articles; approved on May 27, July 1, and November 4 & 5, 1930.
11. National Consultative Assembly. (November 14, 1933). "Law regarding the construction and expansion of thoroughfares and streets." 9th Term, Session 48.

12. Duranti, L. (1989). "Diplomatics: New Uses for an Old Science (Part I)." *Archivaria*, 28, 7–27.
13. Duranti, L. (1990). "Diplomatics: New Uses for an Old Science (Part III)." *Archivaria*, 30, 4–20.
14. Duranti, L. (1995). "Reliability and Authenticity: The Concepts and Their Implications." *Archivaria*, 39, 5–10.
15. Ebtehaj, G. H. (1935). *Guide Book on Iran* (2nd ed.). Tehran: Imprimerie Pharos.
16. Edney, M. H. (2019). *Cartography: The Ideal and Its History*. Chicago: University of Chicago Press.
17. Harley, J. B. (1989). "Deconstructing the Map." *Cartographica*, 26(2), 1–20.
18. Javanmardi, L. (2021). *Urbanism and Dictatorship: A Study on Urban Planning in Contemporary History of Iran, Second Pahlavi: 1941-1979*. Doctoral dissertation, Bauhaus-Universität Weimar.
19. Romeiser, Ferenc. (1911). "A modern gázföhleştát kemencék abszolút hatásfoka." *A Magyar Mérnök-és Építész-Egylet Közlönye*, 45, 564–567.
20. Romeiser, Ferenc. (1931, November 7). Letter from Chahsevar (Tonekaboun), dated 26 October 1931. *Orvosi Hetilap*, 75, 1159.
21. Romeiser, François de. (1930). *New map of Tehran / Plan de la Ville Téhéran*. Tehran: Sa'adat and Akhavan Ketabchi. David Rumsey Historical Map Collection, List No. 10844.000.

doi نقشه جدید طهران ۱۳۰۹ ش: مطالعه‌ای سندشناختی درباره منشأ، اعتبار و جایگاه رسمی

زهرة عطائی آشتیانی^۱

از صفحه ۱۶۳ تا صفحه ۱۹۰ تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۵/۲۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۶/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۱۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۱۱

چکیده

نقشه‌های تاریخی شهر تنها نمایش فضای کالبدی نیستند؛ هنگامی که در آنها وضع موجود، عملیات اجرایی و پیشنهادها توسعاً در کنار هم قرار می‌گیرد، اعتبار اطلاعات و جایگاه رسمی هر بخش باید با اسناد هم‌زمان سنجیده شود. این پژوهش «نقشه جدید طهران» ۱۳۰۹ ش/۱۹۳۰ م، منتسب به فرانسوا دو ژمیسر، را در نسبت با عملیات واقعی بلدی و دو موضع‌گیری رسمی آن در سال‌های ۱۳۰۹ و ۱۳۱۰ ش بررسی می‌کند. منابع اصلی شامل رکورد و نسخه دیجیتال نقشه در مجموعه تاریخی نقشه دیوید رامزی، نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش، سه برگ مکاتبات آرشیوی پرونده ۷۰۳۰۳/۳۱۰ در قالب پنج تصویر دیجیتال، دو اعلان بلدی در روزنامه اطلاعات، مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی در دوره هفتم، قانون و نظامنامه بلدی و «دومین سالنامه احصائی شهر طهران ۱۳۱۰» است. پژوهش با نقد درونی و بیرونی اسناد و مقایسه میان منابع انجام شده و میان داده مستقیم، تأیید با منابع مستقل، نتیجه استنباطی و ادعای اثبات نشده تفاوت گذاشته شده است. سالنامه احصائی و مذاکرات مجلس نشان می‌دهند که خیابان‌سازی، توسعه معابر، تأمین اعتبار و مسئله تملک املاک پیش از انتشار نقشه و هم‌زمان با آن در دستور کار رسمی بلدی قرار داشت؛ بنابراین همه خطوط تازه یا تعریض شده نقشه را نمی‌توان به ابتکار شخصی ژمیسر نسبت داد. در مقابل، بلدی در ۱۳۰۹ نقشه را با «نقشه واقعی شهر و پروژه حقیقی بلدی» سازگار دانست و در ۱۳۱۰ با تأکید بر اختیار قانونی خود در تعیین نقشه و معابر، آن را دوباره رد کرد. نتیجه اصلی آن است که اختلاف بیش از آنکه درباره اصل توسعه معابر باشد، به نسبت میان نقشه منتشر شده و برنامه مورد تأیید بلدی مربوط می‌شد. دستاورد سندشناختی پژوهش نیز تفکیک چهار مسئله در ارزیابی نقشه‌های تاریخی است: انتساب، اصالت، قابلیت اعتماد اطلاعات و تأیید رسمی محتوای سند.

کلیدواژه‌ها: نقشه جدید طهران، بلدیة تهران، فرانسوا دو ژمیسر، اسناد آرشیوی، سندشناسی.

Cite this article: Mujeeb-ur-Rahman Dahani. Mansour Nikpanah. (2026). The 1930 "New Map of Tehran": A Diplomatics-Based Study of Its Provenance, Reliability, and Official Status. Journal of Diplomatic Studies and Research (DPR) Vol-1, Issue-2, 163-190. <https://doi.org/10.22034/dpr.2026.596828.1025>

۱. استادیار مرکز اسناد فرهنگی آسیا. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. تهران. ایران. z.ataei@ihcs.ac.ir

۱. مقدمه و بیان مسئله

نقشه تاریخی را نمی توان صرفاً تصویری خنثی از شهر دانست. نقشه در زمان و زمینه ای مشخص، به دست تهیه کننده ای مشخص و برای مخاطب و کارکردی خاص تهیه و منتشر می شود و اطلاعات را انتخاب، سازمان دهی و نمایش می دهد. از این رو، در این پژوهش نقشه، افزون بر یک منبع مکانی، «سند» نیز در نظر گرفته می شود؛ زیرا منشأ، تهیه کننده، شکل، کارکرد و زمینه تولید و استفاده آن قابل بررسی است. این رویکرد با نقد سندشناختی و مطالعات انتقادی تاریخ نقشه نگاری همخوان است (Duranti, 1989, pp. 7-27; Harley, 1989, pp. 1-20).

این مسئله درباره «نقشه جدید طهران» اهمیت ویژه ای دارد. نسخه ای از این نقشه با عنوان فرانسوی Plan de la Ville Téhéran در مجموعه تاریخی نقشه دیوید رامزی با نام فرانسوا دو ژمیسر، تاریخ ۱۳۰۹ ش/ ۱۹۳۰ م و شماره ثبت ۱۰۸۴۴۰۰۰ نگهداری می شود. (Romeiser, 1930) رکورد اصلی مجموعه، عنوان، نام تهیه کننده ثبت شده، تاریخ، ناشر و مشخصات فیزیکی نقشه را ثبت کرده است. خود نقشه نیز، در کنار شبکه معابر و بناها و مؤسسات شهری، «خیابان های پیشنهادی و تعریض معابر» را به طور جداگانه نشان می دهد (بنگرید به تصاویر ۱ و ۲).

در برابر این نقشه، دو اعلان بلدیة تهران قرار دارد. در اخطار ۲۷ آبان ۱۳۰۹، بلدیة، نقشه منتشر شده را با «نقشه واقعی شهر و پروژه حقیقی بلدیة» ناسازگار دانست؛ حدود ده ماه بعد، در اعلان ۱۴ شهریور ۱۳۱۰، بار دیگر نقشه معرفی شده به نام ژمیسر را رد کرد و بر اختیار خود در تعیین نقشه و معابر شهر تأکید نمود (اطلاعات، ۲۷ آبان ۱۳۰۹، ص. ۴؛ اطلاعات، ۱۴ شهریور ۱۳۱۰، ص. ۴؛ بنگرید به تصاویر ۴ و ۶). این دو موضع گیری پرسش از نسبت میان یک نقشه منتشر شده و برنامه مورد تأیید بلدیة را به مسئله اصلی پژوهش تبدیل می کند.

پرسش اصلی پژوهش این است که «نقشه جدید طهران» ۱۳۰۹ ش. چه نسبتی با عملیات واقعی و برنامه رسمی بلدیة تهران داشته و دو موضع گیری بلدیة کدام جنبه های اعتبار و تأیید رسمی آن را محل اعتراض قرار داده اند؟ سه پرسش فرعی نیز دنبال می شود: توسعه معابر تهران پیش و هم زمان با انتشار نقشه تا چه اندازه در قالب عملیات بلدیة جریان داشت؟ تفاوت های نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش و نقشه ژمیسر تا چه حد با این عملیات قابل مقایسه است؟ و شواهد موجود درباره نقش و اختیار حرفه ای ژمیسر تا چه حد امکان دآوری می دهند؟

نوآوری پژوهش در بررسی یکجای نقشه ژمیسر، دو اعلان بلدیة، مکاتبات آرشیوی، آمار رسمی عملیات معابر، مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی و نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. است. هدف، نه از پیش، رسمی یا بی اعتبار دانستن نقشه، بلکه روشن کردن این است که هر سند تا چه حد می تواند درباره وضع شهر، عملیات بلدیة، پیشنهاد های نقشه و تأیید رسمی آنها نشان دهد. از منظر سندشناختی نیز مقاله میان انتساب، اصالت، قابلیت اعتماد اطلاعات و تأیید رسمی محتوای سند تفاوت می گذارد و از تبدیل موضع یک نهاد یا توصیف یک کاتالوگ به نتیجه تاریخی مستقل پرهیز می کند.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات تهران در آغاز دوره پهلوی عمدتاً بر تحولات کالبدی شهر، شکل گیری خیابان های جدید و دگرگونی مدیریت شهری تمرکز داشته اند. حبیبی، اهری و امامی تحولات طرح ها و اندیشه های شهری تهران از ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵ را در روند شکل گیری شهرسازی نوین بررسی کرده و آغاز دهه ۱۳۱۰ را از مقاطع مهم دگرگونی ساختار شهر دانسته اند (حبیبی، اهری و امامی: ۱۳۸۹). این پژوهش برای

شناخت روند تحول طرح های شهری اهمیت دارد، اما منشأ و جایگاه اسنادی نقشه های مورد استفاده، مسئله اصلی آن نیست. آقازاده و همکار، با اتکا به اسناد آرشیوی، نقش بلدیۀ تهران را در نوسازی و توسعه معابر بررسی کرده اند. آنان با استناد به پرونده 70303/310 از پیگیری استخدام «مهندس شهرسازی از فرانسه» در سال ۱۳۰۷ ش خبر می دهند و همچنین به اجرای «نقشه خیابان ها» در ۱۳۰۹ ش. اشاره می کنند (آقازاده و همکار: ۱۴۰۲). اهمیت این پژوهش برای مقاله حاضر در روشن کردن زمینه اداری و اجرایی توسعه معابر است؛ با این حال، هویت مهندس و نیز منشأ و هویت دقیق «نقشه خیابان ها» در آن روشن نشده است.

جوانمردی در رساله خود درباره تاریخ برنامه ریزی شهری ایران، در مرور پیشینه تحولات تهران به نقش ژمیسر در شکل گیری شبکه خیابانی اشاره می کند. (Javanmardi, 2021) اهمیت این اشاره در نشان دادن حضور نام ژمیسر در ادبیات متأخر شهرسازی تهران است؛ با این حال، چنین انتسابی برای تعیین سمت، اختیار یا سهم او در نقشه ۱۳۰۹ ش. کافی نیست و باید با اسناد هم زمان اداری، حقوقی و مطبوعاتی کنترل شود.

شیرازیان مجموعه ای از نقشه های تاریخی تهران را گرد آورده و نقشه ای با عنوان «وضع و ترتیب خیابان های طهران» را به ۱۳۰۸ ش. نسبت داده است (شیرازیان: ۱۳۹۵) این اثر برای شناسایی و مقایسه نقشه های دوره اهمیت دارد، اما تاریخ و جایگاه رسمی نسخه منسوب به ۱۳۰۸ ش. نیازمند تأیید مستقل است. در چاپ دوم Guide Book on Iran نیز نقشه ای با عنوانی نزدیک منتشر شده است (Ebtehaj, 1935) که از نظر شکل و شیوه ارائه با نسخه بازنشر شده شیرازیان یکسان نیست.

در مطالعات تاریخ نقشه نگاری، نقشه، محصول انتخاب، تولید، انتشار و استفاده در شرایط تاریخی مشخص دانسته می شود و ظاهر فنی آن به تنهایی جایگاه رسمی اش را تعیین نمی کند. (Harley, 1989, pp. 1-20; Edney, 2019) با وجود این مطالعات، نقشه ۱۳۰۹ ش. دو اعلان بلدیۀ، مکاتبات مربوط به به کارگیری متخصص، آمار عملیات معابر و نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. در یک چارچوب سندشناختی واحد با یکدیگر سنجیده نشده اند. خلأ پژوهش حاضر در همین مقایسه و در روشن کردن این مطلب است که هر یک از این منابع دقیقاً چه چیزی را می تواند نشان دهد.

۳. چارچوب مفهومی و روش پژوهش

پژوهش حاضر تاریخی - سندشناختی است و بر نقد درونی و بیرونی اسناد و مقایسه منابع استوار است. در ادبیات سندشناختی، «اصالت» ۱ به هویت، یکپارچگی سند و نسبت آن با منشأ ادعایی مربوط می شود و «قابلیت اعتماد» ۲ به میزان اعتماد به اطلاعاتی اشاره دارد که سند، هنگام ایجاد ثبت کرده است. (Duranti, 1995, pp. 5-10) دورانتی همچنین میان پدیدآورنده (تهیه کننده سند)، تنظیم کننده و مرجع دارای اختیار تفاوت می گذارد. این تمایز برای جدا کردن تهیه نقشه از اختیار تصویب یا اعلام رسمی آن مهم است (Duranti, 1990, pp. 4-20) در این مقاله، «تأیید رسمی محتوا» یعنی اینکه آیا پیشنهاد یا طرح مندرج در نقشه از سوی مرجع دارای اختیار پذیرفته یا تصویب شده است.

بر این اساس، چهار مسئله جداگانه درباره نقشه بررسی می شود: انتساب اثر به تهیه کننده؛ اصالت و هویت تاریخی نسخه؛ قابلیت اعتماد اطلاعات مربوط به وضع موجود و عملیات شهری و تأیید رسمی پیشنهادها و خطوط توسعه ای. این چهار مسئله با یکدیگر هم معنا نیستند. ممکن است انتساب و اصالت یک نقشه قابل تأیید باشد، اما بخشی از اطلاعات یا پیشنهادهای آن نیازمند شاهد

1 authenticity

2 reliability

مستقل باشد؛ همچنین رسمی بودن یک پیشنهاد تنها از طریق ارتباط آن با فرایند تصمیم گیری نهاد مسئول قابل اثبات است.

۱-۳. منابع و نحوه دسترسی

منابع اصلی پژوهش شامل رکورد و نسخه دیجیتال «نقشه جدید طهران» در مجموعه تاریخی نقشه دیوید رامزی، نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. دو اعلان بلدیة در شماره های ۱۱۹۰ و ۱۴۰۷ روزنامه اطلاعات، سه برگ مکاتبات اداری پرونده 70303/310 سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، «دومین سالنامه احصائیه شهر طهران ۱۳۱۰»، قانون اجازه اعتبار خیابان سازی ۱۳۰۸، قانون بلدیة ۱۳۰۹، نظامنامه بلدیة و مشروح مذاکرات دوره هفتم مجلس شورای ملی است. اصل دو شماره روزنامه اطلاعات مستقیماً بررسی شده، مشخصات نقشه ۱۳۰۹ با رکورد اصلی مجموعه رامزی مقایسه شده و متن قوانین و مذاکرات مجلس بر اساس نسخه های در دسترس از مصوبات و مذاکرات دوره هفتم کنترل شده است.

پرونده 70303/310 ابتدا از طریق پژوهش آفازاده و همکار شناسایی شد. پنج تصویر دیجیتال در دسترس از این واحد آرشیوی شامل پوشه پرونده، سه برگ مکاتبه و تصویر پشت یکی از برگهاست؛ روی پوشه، «تعداد برگ: ۳» ثبت شده است. اصل فیزیکی اسناد در دسترس پژوهش حاضر قرار نگرفت، اما هر سه برگ موجود در تصاویر با توجه به سربرگ، شماره، تاریخ، ارجاعات اداری و پیوستگی مکاتبات بررسی شدند. در این برگها نام رُمیسر دیده نمی شود؛ از این رو، پرونده فقط بر پایه اطلاعات مستقیم خود برای نشان دادن پیگیری اداری به کارگیری متخصص در امور شهری استفاده شده و از آن برای شناسایی شخص، اثبات استخدام رُمیسر یا تعیین سمت رسمی او استفاده نمی شود.

برای سنجش ارتباط احتمالی خطوط نقشه با عملیات بلدیة، جدول «مقدار اراضی که در نتیجه احداث خیابان های جدید و توسعه معابر جزء معبر عام درآمده است» و جدول مخارج احداث و توسعه خیابان ها در «دومین سالنامه احصائیه شهر طهران ۱۳۱۰» بررسی شد (دایرة احصائیه بلدیة طهران، ۱۳۱۰، صص. ۱۱۲-۱۱۳؛ تصاویر ۷ و ۸).

۲-۳. شیوة ارزیابی شواهد

در ارزیابی ادعاها، آنچه مستقیماً در سند آمده از تفسیر پژوهش جدا می شود. شواهد در چهار سطح گزارش می شوند: «داده مستقیم سند» برای مطلبی که در خود منبع دیده یا تصریح شده است؛ «تأیید با منابع مستقل» هنگامی که دو یا چند منبع مستقل از یک ادعا پشتیبانی می کنند؛ «نتیجه استنباطی» برای نتیجه ای که از مقایسه شواهد به دست می آید و «اثبات نشده» هنگامی که شواهد موجود برای پذیرش یک ادعا کافی نیست. جدول شماره ۴ خلاصه این ارزیابی را ارائه می کند.

اگر سند فقط موضع صادرکننده را ثبت کند، داده مستقیماً در درجه نخست وجود همان موضع را اثبات می کند. برای نمونه، اخطار ۱۳۰۹ ش. رُمیسر را «از کارگران الکساندر کراچ» معرفی می کند؛ وجود این عبارت در سند قطعی است، اما ماهیت واقعی رابطه رُمیسر و کراچ به شاهد مستقل نیاز دارد. همین قاعده، درباره تعبیر «در حکم جاعل» نیز رعایت شده و آن عبارت به عنوان موضع بلدیة، نه نتیجه پژوهش، خوانده می شود.

۳-۳. روش مقایسه نقشه ها و تغییرات معابر

برای بررسی «تغییرات» مورد اشاره بلدیة، نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. و نقشه رُمیسر ۱۳۰۹ ش. از نظر ساختار و پیوندهای شبکه معابر مقایسه شدند. مقایسه بر نقاط نسبتاً پایدار، مانند میدان سپه، میدان مشق و محورهای اصلی، استوار بود. به دلیل تفاوت مقیاس،

کیفیت تصویر و هدف دو نقشه، از اندازه گیری مستقیم بر پایه روی هم گذاری تصاویر پرهیز شد.

تفاوت های مشاهده شده سپس با داده های سالنامه احصائیه و دیگر شواهد اجرایی مقایسه شدند. برای هر مورد دو پرسش مستقل مطرح شد: آیا انجام عملیات بلدیه در آن محدوده با سندی جداگانه قابل تأیید است؟ و آیا شواهد کافی برای نسبت دادن شکل یا پیشنهاد مشخصی در نقشه به رُمیسر وجود دارد؟ به این ترتیب، تفاوت میان «وقوع عملیات شهری» و «انتساب طراحی آن به یک شخص» در سراسر تحلیل حفظ شده است.

۴-۳. محدودیت منابع و حدود نتیجه گیری

چند موضوع همچنان با محدودیت منبع روبه روست. اصل فیزیکی پرونده آرشیوی 70303/310 مشاهده نشده و تاکنون قرارداد، حکم استخدام یا شرح مأموریتی که حدود اختیار رُمیسر را در ۱۳۰۹ ش. مشخص کند، شناسایی نشده است. همچنین طرحی که بتوان آن را با اطمینان همان «پروژه حقیقی بلدیه» مورد اشاره در اخطار دانست در دست نیست و منشأ و جایگاه رسمی نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. نیز با منبع مستقل تأیید نشده است. در پی درخواست داوری برای کنترل مطبوعات هم زمان، روزنامه های دیگر نیز در دامنه جست و جو قرار گرفتند؛ با این حال، شماره های مربوط روزنامه «ایران» برای دو تاریخ مورد بحث در مجموعه های در دسترس پژوهش بازبایی نشدند. بنابراین نه سکوت و نه موضعی به این روزنامه نسبت داده نمی شود و استدلال مطبوعاتی مقاله، فقط بر شماره هایی استوار است که اصل آنها بررسی شده است.

از این رو، پژوهش می تواند وجود و محتوای دو موضع گیری بلدیه، بخشی از عملیات اجرایی توسعه معابر و دامنه اطلاعات قابل استناد پرونده آرشیوی را مستند کند؛ اما بازسازی کامل طرح رسمی بلدیه یا تعیین قطعی رابطه استخدامی رُمیسر و کراچ با شواهد فعلی ممکن نیست. این محدودیت ها در نتیجه گیری به صورت صریح حفظ شده اند.

۴. زمینه اداری و اجرایی توسعه معابر پیش از انتشار نقشه رُمیسر

۴-۱. به کارگیری تخصص فنی از مسیر اداری

سه برگ مکاتبات موجود در پرونده 70303/310 نشان می دهند که در سال ۱۳۰۷ ش. موضوع به کارگیری متخصص در مکاتبات میان بلدیه تهران و ریاست وزرا پیگیری می شده است. سربرگ ها، شماره های مکاتبه، ارجاعات میان نامه ها و یادداشت های ثبت و گردش اداری، وجود یک روند رسمی را نشان می دهند. آقازاده و همکار با استناد به همین پرونده از درخواست استخدام «مهندس شهرسازی از فرانسه» برای امور مربوط به معابر و خیابان ها یاد کرده اند (آقازاده و همکار، ۱۴۰۲: ۲۳).

با این حال، در سه برگ بررسی شده نام رُمیسر دیده نمی شود و اسناد موجود هویت متخصص، حدود مأموریت او یا ارتباطش با نقشه ۱۳۰۹ ش. را مشخص نمی کنند. بنابراین ارزش این پرونده برای پژوهش حاضر در اثبات وجود روند اداری برای به کارگیری تخصص فنی در امور شهری است، نه در اثبات رابطه مستقیم رُمیسر با بلدیه.

۴-۲. وظایف بلدیه و تفاوت میان پیشنهاد، تصویب و اجرا

شواهد مالی و حقوقی نشان می دهند که توسعه معابر تهران در حوزه فعالیت رسمی بلدیه قرار داشت. در ۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۸ ش. مجلس شورای ملی پرداخت ۲۴۰ هزار تومان به بلدیه تهران برای خیابان سازی را تصویب کرد. قانون بلدیه نیز در ۳۰ اردیبهشت ۱۳۰۹ ش. به تصویب رسید؛ در متن نهایی، مبلغ سالانه ۵۰۰ هزار تومان برای «تعمیرات و اصلاحات اساسی طهران» پیش بینی شد و تبصره

ماده نخست نیز بخشی از اعتبارات مربوط به اجرت مهندسان بلدی را در اختیار وزارت داخله قرار داد. نظامنامه بلدی و مواد الحاقی آن در چند مرحله، در ۶ خرداد، ۱۰ تیر و ۱۳ و ۱۴ آبان ۱۳۰۹ ش. به تصویب کمیسیون داخله مجلس رسید. در ماده ۲۷، بررسی پیشنهادهاى اداره بلدی درباره تغییر نقشه شهر و طرز تأمین قیمت اراضی و ابنیه از وظایف انجمن بلدی دانسته شد؛ ماده ۲۹ نیز «پیشنهاد تغییر نقشه شهر» و «توسعه معابر عمومی و ساختمان خیابانها» را از وظایف اداره بلدی برشمرد. این تفکیک نشان می دهد که پیشنهاد تغییر نقشه، بررسی و تصویب نهادی، تأمین حقوق مالکان و اجرای معبر مراحل یکسانی نبودند.

مشروح مذاکرات مجلس این زمینه را روشن تر می کند. در جلسه ۴۴ دوره هفتم، مورخ ۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۸ ش. هنگام بررسی اعتبار خیابان سازی، نمایندگان نه فقط درباره مبلغ ۲۴۰ هزار تومان، بلکه درباره تملک و قیمت گذاری خانه ها و مغازه های واقع در مسیر خیابان ها بحث کردند و از اصلاحات جاری بلدی در محورهای مانند سرچشمه و اسماعیل بزاز سخن گفتند (مجلس شورای ملی، ۱۳۰۸). در جلسه ۱۲۴، مورخ ۳۰ اردیبهشت ۱۳۰۹ ش. نیز ادامه خیابان سازی، هزینه جبران املاک، اعتبار تعمیرات و اصلاحات تهران و اجرت مهندسان بلدی در جریان شور قانون بلدی مطرح شد (مجلس شورای ملی، ۱۳۰۹). این مذاکرات هیچ اشاره مستقیمی به زمینسازى و بنابرین نقش او را اثبات نمی کنند؛ اهمیت آنها در این پژوهش آن است که مستقل از نقشه ۱۳۰۹ ش. وجود یک فرایند فعال و رسمی خیابان سازی، تأمین اعتبار، تملک و به کارگیری مهندسان را در بلدی تهران مستند می سازند.

۳-۴. سالنامه احصائیه ۱۳۱۰ و شواهد عملیات اجرایی معابر

«دومین سالنامه احصائیه شهر طهران ۱۳۱۰» بخشی از عملیات معابر در سال های پیش از انتشار نقشه و هم زمان با آن را ثبت کرده است. جدول اراضی افزوده شده به معابر عمومی، عملیات سال های ۱۳۰۶ تا پایان ۱۳۰۹ ش. را به تفکیک معبر و سال نشان می دهد و نام محورهای چون سپه، نادری، شاه آباد و میدان مخبرالدوله، بهارستان و نظامیه در آن دیده می شود؛ صفحه بعد نیز مخارج احداث و توسعه خیابان ها را ثبت کرده است (دایرة احصائیه بلدیة طهران، ۱۳۱۰، صص. ۱۱۲-۱۱۳؛ تصاویر ۷ و ۸).

این داده ها، همراه با مشروح مذاکرات مجلس، نشان می دهند که احداث و توسعه معابر در این دوره، فقط در سطح پیشنهاد نبود و بخشی از آن به صورت عملیات، هزینه، تملک و تصمیم های اداری و قانونی ثبت شده است. از این رو، وجود یک محور تازه یا تعریض شده در نقشه ۱۳۰۹ ش. به تنهایی نشانه ابتکار شخصی زمینساز نیست. قانون راجع به احداث و توسعه معابر و خیابان ها، مصوب ۲۳ آبان ۱۳۱۲ ش. در دوره نهم مجلس، بعدها این فرایند را صریح تر کرد و برای اجرای نقشه معبر، تصویب انجمن بلدی، حکومت محل و وزارت داخله را لازم دانست؛ این قانون در مقاله صرفاً به عنوان شاهد متأخر روشن تر شدن سازوکار تصویب استفاده می شود، نه مبنای حقوقی مستقیم برای سال ۱۳۰۹ ش.

۵. نقشه زمینسازى و روند توسعه تهران

۱-۵. مشخصات سندناسی و محتوای نقشه

رکورد اصلی مجموعه تاریخی نقشه دیوید رامزی، «نقشه جدید طهران / Plan de la Ville Téhéran» را به François de Romeiser و سال ۱۳۰۹ ش/ ۱۹۳۰ م را نسبت داده و آن را به عنوان نقشه ای مستقل، منتشر شده در تهران به وسیله Sa'adat and Akhavan Ketabchi، با ابعاد ۷۹ × ۹۹ سانتی متر و شماره ۱۰۸۴۴۰۰۰ ثبت کرده است. (Romeiser, 1930) نسخه دیجیتال نقشه، دوزبانه است و عنوان، راهنمای علائم، نام مکان ها، فهرست شماره دار اماکن و مقیاس ۱:۶۵۰۰ در آن قابل مشاهده است. مشخصات اصلی در جدول شماره ۲ خلاصه شده اند.

برای تحلیل سندشناختی، داده‌های شناسنامه‌ای رکورد از توضیحات تفسیری متأخر آن جدا شده‌اند. برای مثال، توصیف رُمیسر به‌عنوان «مهندس فرانسوی» یا مشاور رسمی شهر که در توضیحات کاتالوگی متأخر دیده می‌شود، بدون شاهد هم‌زمان مستقل مبنای نتیجه‌گیری قرار نگرفته است. در خود نقشه نیز «خیابان‌های پیشنهادی و تعریض معابر» (Rues projetées et élargissements) از دیگر عناصر متمایز شده‌اند؛ بنابراین اطلاعات مربوط به وضع موجود و خطوط پیشنهادی باید جداگانه و با منابع مستقل سنجیده شوند (تصویر شماره ۲).

۲-۵. نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. به‌عنوان شاهد مقایسه‌ای

شیرازیان، نقشه‌ای با عنوان «وضع و ترتیب خیابان‌های طهران / Disposition des rues principales de Téhéran» را به سال ۱۳۰۸ ش. نسبت داده است (شیرازیان، ۱۳۹۵: ۱۰۴-۱۰۵؛ تصویر شماره ۳). این نقشه برای مقایسه ساختار خیابان‌های اصلی با نقشه رُمیسر قابل استفاده است؛ با این حال، منشأ، تاریخ دقیق و جایگاه رسمی نسخه منسوب به ۱۳۰۸ ش. با منبع مستقلاً تأیید نشده است. از سوی دیگر، تمرکز عنوان آن بر «خیابان‌های اصلی» به این معناست که نبود یک معبر در آن را نمی‌توان به‌تنهایی نشانه نبود آن معبر در شهر دانست.

در چاپ دوم Guide Book on Iran نیز نقشه‌ای با عنوان نزدیک Disposition of the Principal Streets of Teheran منتشر شده است. (Ebtehaj, 1935) شکل و شیوه ارائه آن با نسخه مصور منسوب به ۱۳۰۸ ش. یکسان نیست؛ بنابراین شباهت عنوان برای یکی دانستن دو نقشه یا ساختن زنجیره انتقال میان آنها کافی نیست. در این مقاله، نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. فقط شاهدهی مقایسه‌ای برای شبکه خیابان‌هاست و با «پروژه حقیقی بلدی» یکی دانسته نمی‌شود.

۳-۵. مقایسه نقشه‌ها با شواهد عملیات بلدی

برای تفسیر تفاوت‌های دو نقشه، سه دسته اطلاعات در کنار هم قرار گرفت: خیابان‌های اصلی در نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش، عناصر موجود و خطوط پیشنهادی در نقشه رُمیسر، و عملیات ثبت‌شده بلدی در سالنامه احصائیه. این مقایسه اجازه می‌دهد میان تفاوت نقشه‌ای، تغییر واقعی شبکه معابر و انتساب یک تغییر به رُمیسر تمایز گذاشته شود.

وجود یک خط تازه در نقشه ۱۳۰۹ ش به‌تنهایی نشان نمی‌دهد که آن مسیر در فاصله دو نقشه ایجاد شده یا حاصل پیشنهاد شخصی رُمیسر بوده است؛ همان‌گونه که ثبت اجرای یک خیابان از سوی بلدی نیز به‌خودی‌خود، منشأ شکل دقیق ترسیم‌شده در نقشه را تعیین نمی‌کند. جدول شماره ۳ فقط نمونه‌هایی را نگه می‌دارد که برای آنها شواهد مستقل اجرایی وجود دارد.

۶. از انتشار نقشه تا اختلاف بر سر اعتبار رسمی آن

۱-۶. اخطار ۲۷ آبان ۱۳۰۹ ش: آغاز آشکار اختلاف

در صفحه ۴ شماره ۱۱۹۰ روزنامه اطلاعات، سال پنجم، مورخ ۲۷ آبان ۱۳۰۹ ش. بلدیۀ تهران از François de Romiser نام می‌برد، او را «از کارگران الکساندر کراچ» معرفی می‌کند و می‌گوید در نقشه تهران «تغییراتی» داده و نقاطی را به‌عنوان توسعه معابر «پروژه بلدی» ترسیم کرده است. سپس اعلام می‌کند که نقشه با «نقشه واقعی شهر و پروژه حقیقی بلدی» مطابقت ندارد (اطلاعات، ۲۷ آبان ۱۳۰۹، ص. ۴؛ بنگرید به تصویر شماره ۴).

این عبارت نشان می‌دهد دامنه اعتراض را نمی‌توان با اطمینان فقط به خطوط پیشنهادی محدود کرد؛ زیرا بلدیۀ هم از «نقشه

واقعی شهر» و هم از «پروژه حقیقی بلدی» سخن می گوید. با این حال، اشاره صریح به «تغییرات»، «توسعه معابر» و «پروژه بلدی» نشان می دهد که نسبت خطوط توسعه ای نقشه با برنامه مورد تأیید بلدی یکی از محورهای روشن اختلاف بوده است.

۲-۶. اعلان ۱۴ شهریور ۱۳۱۰ ش: ادامه اختلاف و تأکید بر اختیار بلدی

در صفحه ۴ شماره ۱۴۰۷ روزنامه اطلاعات، سال ششم، مورخ ۱۴ شهریور ۱۳۱۰ ش، بلدی، بار دیگر به نقشه ای که کتابخانه اقبال به نام رئیس به عنوان «نقشه جدید شهر طهران» معرفی کرده بود، واکنش نشان داد. در این اعلان، تعیین نقشه شهر و معابر قدیم و جدید به موجب قانون، از وظایف بلدی دانسته و نقشه یادشده تکذیب و غیرقابل اعتماد اعلام شد (اطلاعات، ۱۴ شهریور ۱۳۱۰، ص. ۴؛ بنگرید به تصویر شماره ۶).

تکرار اعتراض در دو مقطع نشان می دهد موضوع صرفاً واکنشی گذرا نبود. اعلان دوم، مسئله اختیار بلدی را صریح تر می کند و از این جهت با قانون بلدی، نظامنامه ۱۳۰۹ ش. و ساختار تصمیم گیری که در مذاکرات مجلس دیده می شود، همخوان است. در این چارچوب، اداره بلدی پیشنهاد تغییر نقشه و توسعه معابر را بر عهده داشت، انجمن درباره پیشنهاد و حقوق مالکان مطالعه و تصمیم گیری می کرد و وزارت داخله نیز در ساختار نظارتی و اجرایی حضور داشت. بنابراین حتی اگر بخشی از اطلاعات نقشه رئیس با وضعیت شهر یا عملیات بلدی مطابقت داشته باشد، چنین مطابقتی برای معرفی کل نقشه به عنوان برنامه، مورد تأیید بلدی کافی نیست.

۳-۶. رئیس و کراچ: حدود شواهد هویتی و حرفه ای

برای پاسخ به ابهام درباره جایگاه حرفه ای رئیس، علاوه بر منابع فارسی، منابع لاتین نیز جست و جو شد. در یک منبع مجاری سال ۱۹۳۱ م. نامه ای از شهسوار (تتکابن) با امضای «bátaszé ki Romeiser Ferenc, oki. mé rnök» منتشر شده است؛ همچنین نام Bátaszé ki Romeiser Ferenc در سال ۱۹۱۱ م. به عنوان نویسنده مقاله ای فنی در نشریه انجمن مهندسان و معماران مجارستان دیده می شود. (Romeiser, 1911; Romeiser, 1931) همخوانی نام خانوادگی، حرفه مهندسی، زمان و حضور در ایران، این منابع را به سرنخ های مهمی برای هویت رئیس تبدیل می کند؛ با این حال، برای یکی دانستن قطعی این شخص با تهیه کننده نقشه تهران همچنان به سند زندگینامه ای مستقل نیاز است. از این رو، صفت «فرانسوی» که در برخی منابع متأخر برای رئیس به کار رفته، در این مقاله بدون قید و بررسی مستقل تکرار نمی شود.

۴-۶. تعبیر «در حکم جاعل» و حدود استناد

تعبیر «در حکم جاعل» در اخطار ۱۳۰۹ بخشی از موضع و اتهام بلدی است و در این پژوهش به نتیجه تحقیق تبدیل نمی شود. در عین حال، داده های سالنامه احصائیه نشان می دهند: بخشی از احداث و توسعه معابر پیش از انتشار نقشه یا هم زمان با آن، در عملیات بلدی ثبت شده بود؛ بنابراین نمی توان ادعای نسبت دادن همه خطوط تازه یا تعریض شده به «نظریات» شخصی رئیس را به تمام نقشه تعمیم داد. درباره الکساندر کراچ نیز با وجود جست و جوی صورت های مختلف نام او در منابع فارسی و لاتین، شاهد مستقلی که هویت حرفه ای یا رابطه او با بلدی را روشن کند به دست نیامد؛ از این رو، عبارت اخطار فقط در حد محتوای همان سند استفاده می شود.

۷. مقایسه اسناد و نقشه‌ها: نمونه‌های قابل سنجش

۱-۷. مبنای مقایسه

در این بخش فقط تفاوت‌هایی بررسی می‌شوند که بتوان آنها را با شاهدهی مستقل درباره عملیات بلدیه مقایسه کرد. پرونده آرشیوی، زمینه اداری به کارگیری متخصص را نشان می‌دهد؛ سالنامه احصائیه، وقوع بخشی از عملیات معابر را ثبت می‌کند؛ نقشه ژمیسر عناصر موجود و خطوط پیشنهادی را کنار هم قرار می‌دهد و اعلان‌های بلدیه، حدود پذیرش رسمی نقشه را مشخص می‌کنند. نتیجه‌گیری درباره هر محور به اندازه همین شواهد محدود می‌ماند.

۲-۷. محور سپه و میدان سپه

محور سپه و میدان سپه در هر دو نقشه قابل شناسایی‌اند، اما در نقشه ژمیسر اتصالات بیشتری در پیرامون آن دیده می‌شود. سالنامه احصائیه نیز سپه را در جدول مربوط به احداث خیابان‌های جدید و توسعه معابر تا پایان ۱۳۰۹ ش. ثبت کرده است (دایره احصائیه بلدیه طهران، ۱۳۱۰: ۱۱۲). بنابراین وقوع عملیات بلدیه در این محور، مستقل از تفاوت دو نقشه، مستند است. سالنامه شکل دقیق اتصالات یا تعریض‌های انجام‌شده را نشان نمی‌دهد. از این رو، نمی‌توان از ثبت عملیات در محور سپه نتیجه گرفت که شکل ترسیم‌شده در نقشه ژمیسر همان طرح مصوب بلدیه یا حاصل پیشنهاد شخصی او بوده است. یافته قابل اعتماد در این محدوده، وقوع عملیات بلدیه است؛ منشأ شکل دقیق نقشه، همچنان نیازمند نقشه اجرایی یا طرح مصوب است.

۳-۷. نادری و محورهای مرکزی

در غرب میدان مشق و برخی محورهای مرکزی، نقشه ژمیسر نسبت به نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش. پیوندهای بیشتری نشان می‌دهد. سالنامه احصائیه نیز نادری، شاه‌آباد و میدان مخبرالدوله را در میان معابری ثبت کرده که در این دوره، موضوع احداث یا توسعه بوده‌اند (دایره احصائیه بلدیه طهران، ۱۳۱۰: ۱۱۲-۱۱۳). این هم‌پوشانی احتمال ارتباط بخشی از تفاوت‌های نقشه‌ای با تغییرات واقعی شبکه معابر را تقویت می‌کند، اما برای تطبیق یک خط مشخص با عملیات ثبت‌شده، هنوز شاهد مکانی مستقل لازم است.

۴-۷. حدود انتساب تغییرات به ژمیسر

مقایسه اسناد، امکان اثبات وقوع برخی عملیات شهری را فراهم می‌کند، اما انتساب شکل یا مسیر مشخصی به ژمیسر معیار سخت‌گیرانه‌تری دارد. چنین انتسابی زمانی قابل دفاع است که علاوه بر تفاوت نقشه‌ای، طرح مصوب، نقشه اجرایی، قرارداد، شرح مأموریت یا سندی هم‌زمان درباره نقش او وجود داشته باشد. با شواهد فعلی، این سطح از انتساب برای خطوط مشخص نقشه اثبات نشده است.

۸. بحث: اعتبار نقشه و حدود استناد به آن

نخست، درباره انتساب و اصالت، شواهد نسبتاً روشن‌اند: رکورد اصلی مجموعه رامزی نقشه ۱۳۰۹ ش را به François de Romeiser نسبت می‌دهد و دو اعلان بلدیه نیز وجود نقشه‌ای منتشرشده به نام ژمیسر را تأیید می‌کنند. بنابراین اصل وجود نقشه و ارتباط نام ژمیسر با آن موضوع اصلی اختلاف نیست. این نتیجه نباید با اثبات سمت اداری یا حدود اختیار او یکی گرفته شود؛ زیرا برای آن موضوع سند استخدامی یا شرح مأموریت مستقلی در دست نیست.

دوم، قابلیت اعتماد اطلاعات نقشه، یکدست نیست. داده های سالنامه احصائیه نشان می دهند که توسعه برخی محورهای ثبت شده در نقشه با عملیات واقعی بلدیه همزمان بوده است؛ در نتیجه، نمی توان کل اطلاعات نقشه را به سبب تکذیب بلدیه نادرست دانست. در مقابل، خود نقشه، خطوط پیشنهادی را از عناصر دیگر متمایز کرده و اخطار بلدیه نیز از ناسازگاری با «نقشه واقعی شهر» سخن می گوید؛ بنابراین هر بخش باید با شاهد متناسب با همان نوع اطلاعات سنجیده شود.

سوم، درباره تأیید رسمی محتوا، دو اعلان بلدیه، مهم ترین شاهد مستقیم اند. بلدیه در ۱۳۰۹ ش. انطباق نقشه با «پروژه حقیقی بلدیه» را نپذیرفت و در ۱۳۱۰ ش. با تصریح بر اختیار قانونی خود در تعیین نقشه و معابر، نقشه معرفی شده به نام رُمیسر را دوباره رد کرد. قانون بلدیه، نظامنامه ۱۳۰۹ ش. و مشروح مذاکرات مجلس نیز نشان می دهند که خیابان سازی و تغییر نقشه در یک فرایند رسمی شامل پیشنهاد، بررسی، تأمین اعتبار، تملک و اجرا قرار داشت. از این رو، مطابقت برخی خطوط نقشه با عملیات واقعی شهر، به تنهایی تأیید رسمی کل نقشه یا انتساب آن عملیات به رُمیسر را ثابت نمی کند.

نتیجه این سه سطح آن است که نقشه رُمیسر و اعلان های بلدیه ناسازگار با یکدیگر نیستند. نقشه برای شناخت تهران، شبکه معابر و پیشنهاد های توسعه ای منبعی مهم است؛ اعلان ها نیز نشان می دهند تا چه حد می توان از آن برای اثبات برنامه رسمی بلدیه استفاده کرد. در این پرونده، انتساب، اصالت، قابلیت اعتماد اطلاعات و تأیید رسمی محتوا چهار پرسش جداگانه اند و پاسخ آنها یکسان نیست. همین تفکیک، دستاورد اصلی سندشناختی پژوهش است.

۹. نتیجه گیری

در پاسخ به مسئله اصلی پژوهش، اسناد نشان می دهند که اختلاف بر سر «نقشه جدید طهران» در شرایطی شکل گرفت که توسعه شبکه معابر تهران واقعاً در جریان بود. سالنامه احصائیه، وقوع و هزینه کرد بخشی از عملیات را مستند می کند و مشروح مذاکرات مجلس در ۱۳۰۸ و ۱۳۰۹ ش. نیز نشان می دهد: خیابان سازی، تملک املاک واقع در مسیر، تأمین اعتبار و به کارگیری مهندسان موضوع تصمیم و بحث رسمی بوده است. از این رو، اختلاف بلدیه با رُمیسر را نمی توان انکار اصل خیابان سازی یا توسعه معابر دانست. کانون اختلاف، نسبت نقشه منتشر شده با وضعیت واقعی شهر و برنامه ای بود که بلدیه آن را به عنوان برنامه خود به رسمیت می شناخت. در پاسخ به مسئله تأیید رسمی، نقشه ۱۳۰۹ ش. را نمی توان با شواهد فعلی طرح رسمی بلدیه دانست. بلدیه در دو اعلان متوالی، نخست انطباق آن با «نقشه واقعی شهر و پروژه حقیقی بلدیه» را رد کرد و سپس اختیار خود در تعیین نقشه و معابر شهر را یادآور شد. قانون و نظامنامه بلدیه نیز برای تغییر نقشه و توسعه معابر فرایندی رسمی تعریف می کردند که صرف تهیه یا انتشار یک نقشه را با تصویب رسمی آن یکسان نمی گرفت. در عین حال، این تکذیب ها ارزش تاریخی همه اطلاعات نقشه را از میان نمی برند؛ بخشی از شبکه و عملیات شهری آن با منابع مستقل قابل مقایسه است. بنابراین استفاده از نقشه برای اثبات یک محور یا تعریض به عنوان «طرح مصوب بلدیه» همچنان نیازمند سند اداری مستقل است.

دستاورد سندشناختی پژوهش، تفکیک چهار مسئله است: انتساب یک نقشه به تهیه کننده، اصالت و هویت تاریخی نسخه، قابلیت اعتماد اطلاعات آن و تأیید رسمی محتوای آن. در پرونده حاضر، برای انتساب نقشه به رُمیسر و وجود تاریخی آن شواهد قابل قبولی وجود دارد؛ بخشی از اطلاعات معابر نیز با آمار بلدیه و شواهد مستقل حقوقی و پارلمانی قابل بررسی است؛ اما منشأ همه پیشنهادها، سمت و حدود اختیار رُمیسر و تأیید رسمی خطوط پیشنهادی اثبات نشده است. این تفکیک امکان می دهد: نقشه نه بدون نقد به عنوان طرح رسمی پذیرفته شود و نه به دلیل اعتراض بلدیه به طور کامل کنار گذاشته شود.

در نهایت، نقشهٔ ژمیسر سندی ارزشمند برای مطالعهٔ تهران در آستانهٔ دگرگونیهای گستردهٔ دورهٔ پهلوی اول است، اما ارزش آن زمانی دقیق‌تر روشن می‌شود که در کنار اسناد اداری، آماری، حقوقی، پارلمانی و مطبوعاتی خوانده شود. محدودیت اصلی همچنان فقدان سند مستقلی است که نقش استخدامی و حدود اختیار ژمیسر و نیز «پروژهٔ حقیقی بلدیہ» را مشخص کند؛ همچنین اصل فیزیکی پروندهٔ 70303/310 و شماره‌های مربوط روزنامهٔ «ایران» در دسترس پژوهش حاضر قرار نگرفته‌اند. بنابراین مسئلهٔ این پژوهش نه صدور حکم نهایی دربارهٔ «درست» یا «جعلی» بودن نقشه، بلکه تعیین حدود مستند استفاده از آن برای تاریخ شهر و تاریخ تصمیم‌گیری شهری است.

عدم تعارض منافع

نویسندگانی که نام‌هایشان ذکر شده است تأیید می‌کنند که هیچ وابستگی یا مشارکتی با هیچ سازمان یا نهادی که منافع مالی (مانند حق الزحمه؛ کمک‌های آموزشی؛ شرکت در سخنرانی‌ها؛ عضویت، استخدام، مشاوره، مالکیت سهام یا سایر منافع مالی؛ و شهادت کارشناسی یا ترتیبات مجوز اختراعات) یا منافع غیرمالی (مانند روابط شخصی یا حرفه‌ای، وابستگی‌ها، دانش یا باورها) در موضوع یا مواد مورد بحث در این دست‌نوشته داشته باشد، ندارند.

منابع و مآخذ

۱. آقازاده، جعفر، و پرویش، محسن. (۱۴۰۲). «عملکرد بلدیہ تهران در حوزه ساخت‌وساز شهری در بستر اقتدارگرایی و نظم مبتنی بر استبداد منور در دوره پهلوی اول». گنجینه اسناد، ۳۳(۲)، پیاپی ۱۳۰، ۶-۲۵.
۲. اطلاعات. (۱۳۰۹، ۲۷ آبان). «اخطار از طرف بلدیہ طهران». سال پنجم، شماره ۱۱۹۰، ص. ۴.
۳. اطلاعات. (۱۳۱۰، ۱۴ شهریور). «اعلان از طرف بلدیہ طهران». سال ششم، شماره ۱۴۰۷، ص. ۴.
۴. بلدیہ طهران، دایره احصائیه. (۱۳۱۰). دومین سالنامه احصائیه شهر طهران ۱۳۱۰. تهران: بلدیہ طهران، صص. ۱۱۲-۱۱۴.
۵. حبیبی، سیدمحسن، اهری، زهرا، و امامی، رشید. (۱۳۸۹). «از فروریختن باروها تا اندیشه شاهراه‌ها؛ پیشینه طرح‌های شهری و انگاره‌های شهر تهران از ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵». صفه، ۲۰(۱)، ۸۵-۱۰۲.
۶. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما). (۱۳۰۷). پرونده 70303/310؛ سه برگ مکاتبات بلدیہ تهران و ریاست وزرا درباره به‌کارگیری متخصص در امور شهری؛ بررسی شده در قالب پنج تصویر دیجیتالی شامل پوشه، سه برگ و پشت یکی از برگ‌ها.
۷. شیرازیان، رضا. (۱۳۹۵). تهران‌نگاری: بانک نقشه‌ها و عناوین مکانی تهران قدیم. تهران: دستان.
۸. مجلس شورای ملی. (۱۳۰۸، ۱۵ اردیبهشت). مشروح مذاکرات دوره هفتم، جلسه ۴۴؛ بخش «تصویب اعتبار جهت ساختمان خیابان‌ها» و قانون اجازه پرداخت دویست و چهل هزار تومان در وجه بلدیہ تهران برای خیابان‌سازی.
۹. مجلس شورای ملی. (۱۳۰۹، ۳۰ اردیبهشت). مشروح مذاکرات دوره هفتم، جلسه ۱۲۴؛ شور دوم لایحه بلدیہ و تصویب قانون بلدیہ.

۱۰. مجلس شورای ملی، کمیسیون داخله. (۱۳۰۹). نظامنامه بلدیہ و مواد الحاقیہ؛ مصوب ۶ خرداد، ۱۰ تیر، ۱۳ و ۱۴ آبان ۱۳۰۹.

۱۱. مجلس شورای ملی. (۱۳۱۲، ۲۳ آبان). «قانون راجع به احداث و توسعه معابر و خیابانها». دوره نهم، جلسه ۴۸.

12. Duranti, L. (1989). "Diplomatics: New Uses for an Old Science (Part I)." *Archivaria*, 28, 7-27.
13. Duranti, L. (1990). "Diplomatics: New Uses for an Old Science (Part III)." *Archivaria*, 30, 4-20.
14. Duranti, L. (1995). "Reliability and Authenticity: The Concepts and Their Implications." *Archivaria*, 39, 5-10.
15. Ebtehaj, G. H. (1935). *Guide Book on Iran* (2nd ed.). Tehran: Imprimerie Pharos.
16. Edney, M. H. (2019). *Cartography: The Ideal and Its History*. Chicago: University of Chicago Press.
17. Harley, J. B. (1989). "Deconstructing the Map." *Cartographica*, 26(2), 1-20.
18. Javanmardi, L. (2021). *Urbanism and Dictatorship: A Study on Urban Planning in Contemporary History of Iran, Second Pahlavi: 1941-1979*. Doctoral dissertation, Bauhaus-Universität Weimar.
19. Romeiser, Ferenc. (1911). "A modern gázfejlesztő kemencé k abszolút hatásfoka." *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 45, 564-567.
20. Romeiser, Ferenc. (1931, November 7). Letter from Chahsevar (Tonekaboun), dated 26 October 1931. *Orvosi Hetilap*, 75, 1159.
21. Romeiser, François de. (1930). / نقشه جدید طهران Plan de la Ville Té hé ran. Tehran: Sa'adat and Akhavan Ketabchi. David Rumsey Historical Map Collection, List No. 10844.000.

پیوست شماره ۱:

جدولها:

جدول شماره ۱. اسناد و منابع اصلی پژوهش و نحوه استفاده از آنها

سند/منبع	تاریخ/انتساب	کاربرد در پژوهش	وضعیت دسترسی و حدود استفاده
پرونده ساکما 70303/310	۱۳۰۷ ش	بررسی روند اداری به کارگیری متخصص در امور شهری	پنج تصویر دیجیتال شامل پوشه، سه برگ مکاتبه و پشت یکی از برگها بررسی شده است؛ روی پوشه «تعداد برگ: ۳» ثبت شده است. اصل فیزیکی اسناد مشاهده نشده و نام رُمیسر در سه برگ دیده نمی شود.
«وضع و ترتیب خیابانهای طهران»	منسوب به ۱۳۰۸ ش	مقایسه ساختار خیابانهای اصلی با نقشه ۱۳۰۹ ش	تاریخ، منشأ و جایگاه رسمی آن با منبع مستقل تأیید نشده است؛ تمرکز نقشه بر «خیابانهای اصلی» مقایسه را محدود می کند.
قانون اجازه پرداخت ۲۴۰ هزار تومان به بلدیۀ تهران برای خیابان سازی	۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۸ ش	نشان دادن اختصاص اعتبار عمومی برای خیابان سازی تهران	متن رسمی قانون؛ مبلغ ۲۴۰ هزار تومان برای خیابان سازی تهران در وجه بلدیۀ اختصاص یافته است.
«نقشه جدید طهران» رُمیسر	۱۳۰۹ ش/1930 م	منبع اصلی نقشه ای؛ بررسی عناصر موجود و خطوط پیشنهادی	رکورد اصلی و نسخه دیجیتال مجموعه David Rumsey، شماره 10844.000؛ عنوان، تاریخ، تهیه کننده ثبت شده، ناشر و مشخصات فیزیکی مستقیماً کنترل شده اند.
اخطار بلدیۀ تهران	۲۷ آبان ۱۳۰۹ ش	رد انطباق نقشه با «نقشه واقعی شهر و پروژه حقیقی بلدیۀ» و ثبت نام الکساندر کراچ	اصل شماره ۱۱۹۰ روزنامه اطلاعات، ص. ۴، مستقیماً بررسی شده است.

سند/منبع	تاریخ/انتساب	کاربرد در پژوهش	وضعیت دسترسی و حدود استفاده
قانون بلدیة، نظامنامه بلدیة و مشروح مذاکرات مجلس	۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۸؛ ۳۰ اردیبهشت، ۶ خرداد، ۱۰ تیر و ۱۳-۱۴ آبان ۱۳۰۹ش	بررسی بستر حقوقی و پارلمانی خیابان سازی، تغییر نقشه، تملک، تأمین اعتبار و فرایند تصمیم گیری	قانون و نظامنامه و مذاکرات جلسات ۴۴ و ۱۲۴ دوره هفتم کنترل شده اند؛ مذاکرات نقش رُمیسر را اثبات نمی کنند، اما فعال بودن فرایند خیابان سازی و تملک را مستقل از نقشه ۱۳۰۹ مستند می سازند.
اعلان بلدیة تهران	۱۴ شهریور ۱۳۱۰ش	ردّ دوباره نقشه و تأکید بر اختیار بلدیة در تعیین نقشه و معابر شهر	اصل شماره ۱۴۰۷ روزنامه اطلاعات، ص. ۴، مستقیماً بررسی شده است.
دومین سالنامه احصائیة شهر طهران	۱۳۱۰ش؛ شامل داده های ۱۳۰۶-۱۳۰۹	بررسی عملیات ثبت شده بلدیة در احداث و توسعه معابر	نسخه دیجیتالی؛ جدول عملیات معابر در ص. ۱۱۲ و مخارج احداث و توسعه خیابان ها در ص. ۱۱۳ مستقیماً بررسی شده اند.

جدول شماره ۲. شناسنامه سندشناختی «نقشه جدید طهران» ۱۳۰۹ ش

مشخصه	داده قابل استناد
عنوان فارسی	نقشه جدید طهران
عنوان فرانسوی	Plan de la Ville Té hé ran
تاریخ	۱۳۰۹ ش / ۱۹۳۰ م
تهیه کننده ثبت شده	François de Romeiser
نوع سند	نقشه مستقل چاپی (Separate Map)
زبان و خط	فارسی و فرانسوی
ناشر و محل نشر	Sa'adat and Akhavan Ketabchi، تهران
مقیاس	۱:۶۵۰۰، قابل مشاهده در خود نقشه
ابعاد ثبت شده	۷۹ × ۹۹ سانتی متر
مجموعه و شماره ثبت	List No. ،David Rumsey Historical Map Collection 10844.000
دامنه محتوا	محدوده شهر، شبکه معابر، بناها و مؤسسات شهری، فهرست شماره دار اماکن
عنصر ممتاز برای پژوهش	تفکیک «خیابان های پیشنهادی و تعریض معابر» از سایر عناصر در راهنمای نقشه
حدود استناد	مشخصات شناسنامه ای رکورد قابل استناد است؛ توضیحات تفسیری متأخر درباره ملیت یا سمت رسمی رُمیسر بدون سند هم زمان مستقل مبنای نتیجه گیری قرار نگرفته است.

جدول شماره ۳. مقایسه نمونه های منتخب دو نقشه با شواهد عملیات بلدیه

محدوده	آنچه در دو نقشه دیده می شود	شواهد بلدیه	نتیجه ای که می توان گرفت	آنچه هنوز روشن نیست
R1- سپه و میدان سپه	محور سپه در هر دو نقشه قابل شناسایی است؛ در نقشه ۱۳۰۹ اتصالات بیشتری در پیرامون آن دیده می شود.	سالنامه احصائیه، سپه را در جدول مربوط به احداث و توسعه معابر تا پایان ۱۳۰۹ ثبت کرده است.	انجام عملیات بلدیه در محور سپه مستند است.	منشأ شکل دقیق اتصالات در نقشه رُمیسر بدون طرح مصوب یا نقشه اجرایی روشن نیست.
R2- غرب میدان مشق و محورهای مرکزی	در نقشه ۱۳۰۹ برخی پیوندها مستقیم تر و شبکه جزئی تر از نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش ترسیم شده است.	سالنامه عملیات مربوط به نادری و برخی معابر مرکزی، از جمله شاه آباد و میدان مخبرالدوله، را ثبت می کند.	بخشی از تفاوت دو نقشه می تواند با تغییرات واقعی شبکه معابر ارتباط داشته باشد.	تطبیق هر خط مشخص با عملیات بلدیه یا پیشنهاد شخصی رُمیسر نیازمند سند مکانی مستقل است.

جدول شماره ۴. وضعیت ادعاهای اصلی بر پایه شواهد موجود

ادعا	وضعیت	شاهد / مبنای ارزیابی
وجود «نقشه جدید طهران» با تاریخ ۱۳۰۹ ش/ ۱۹۳۰ م	داده مستقیم	نسخه نقشه و رکورد اصلی David Rumsey، شماره 10844.000
نقشه در رکورد اصلی به François de Romeiser نسبت داده شده است	داده مستقیم	رکورد شناسنامه ای مجموعه و نام ثبت شده اثر
نقشه «خیابان های پیشنهادی و تعریض معابر» را از سایر عناصر جدا می کند	داده مستقیم	راهنمای خود نقشه
بلدیه در ۲۷ آبان ۱۳۰۹ نقشه را با «نقشه واقعی شهر و پروژه حقیقی بلدیه» ناسازگار دانسته است	داده مستقیم	اصل شماره ۱۱۹۰ روزنامه اطلاعات، ص. ۴
بلدیه در ۱۴ شهریور ۱۳۱۰ نقشه را دوباره رد و بر اختیار خود در تعیین نقشه و معابر تأکید کرده است	داده مستقیم	اصل شماره ۱۴۰۷ روزنامه اطلاعات، ص. ۴
احداث و توسعه بخشی از معابر و سازوکار تأمین اعتبار و تملک پیش از انتشار نقشه و تا پایان ۱۳۰۹ مستند است	تأیید با منابع مستقل	سالنامه احصائیه، صص. ۱۱۲-۱۱۳؛ مشروح مذاکرات دوره هفتم، جلسات ۴۴ و ۱۲۴
پرونده ۷۰۳۰۳/۳۱۰ پیگیری اداری به کارگیری متخصص در امور شهری را نشان می دهد	داده مستقیم	سه برگ مکاتبات موجود در پنج تصویر دیجیتالی
متخصص مورد اشاره در پرونده ۷۰۳۰۳/۳۱۰ همان رُمیسر بوده است	اثبات نشده	نام رُمیسر در سه برگ دیده نمی شود و سند مستقلی برای این انتساب در دست نیست
نقشه منسوب به ۱۳۰۸ ش همان «پروژه حقیقی بلدیه» بوده است	اثبات نشده	منشأ و جایگاه رسمی نقشه، مستقلاً تأیید نشده است
همه خطوط تازه یا تعریض شده نقشه صرفاً حاصل نظر شخصی رُمیسر بوده اند	اثبات نشده	سالنامه بخشی از عملیات مستقل بلدیه را ثبت می کند و منشأ تک تک خطوط مشخص نیست
کل نقشه ۱۳۰۹ «جعلی» یا فاقد ارزش تاریخی بوده است	اثبات نشده	تعبیر «در حکم جاعل» موضع بلدیه است؛ شواهد موجود، نادرستی همه اطلاعات نقشه را ثابت نمی کنند

مطالعات

مقالات علمی

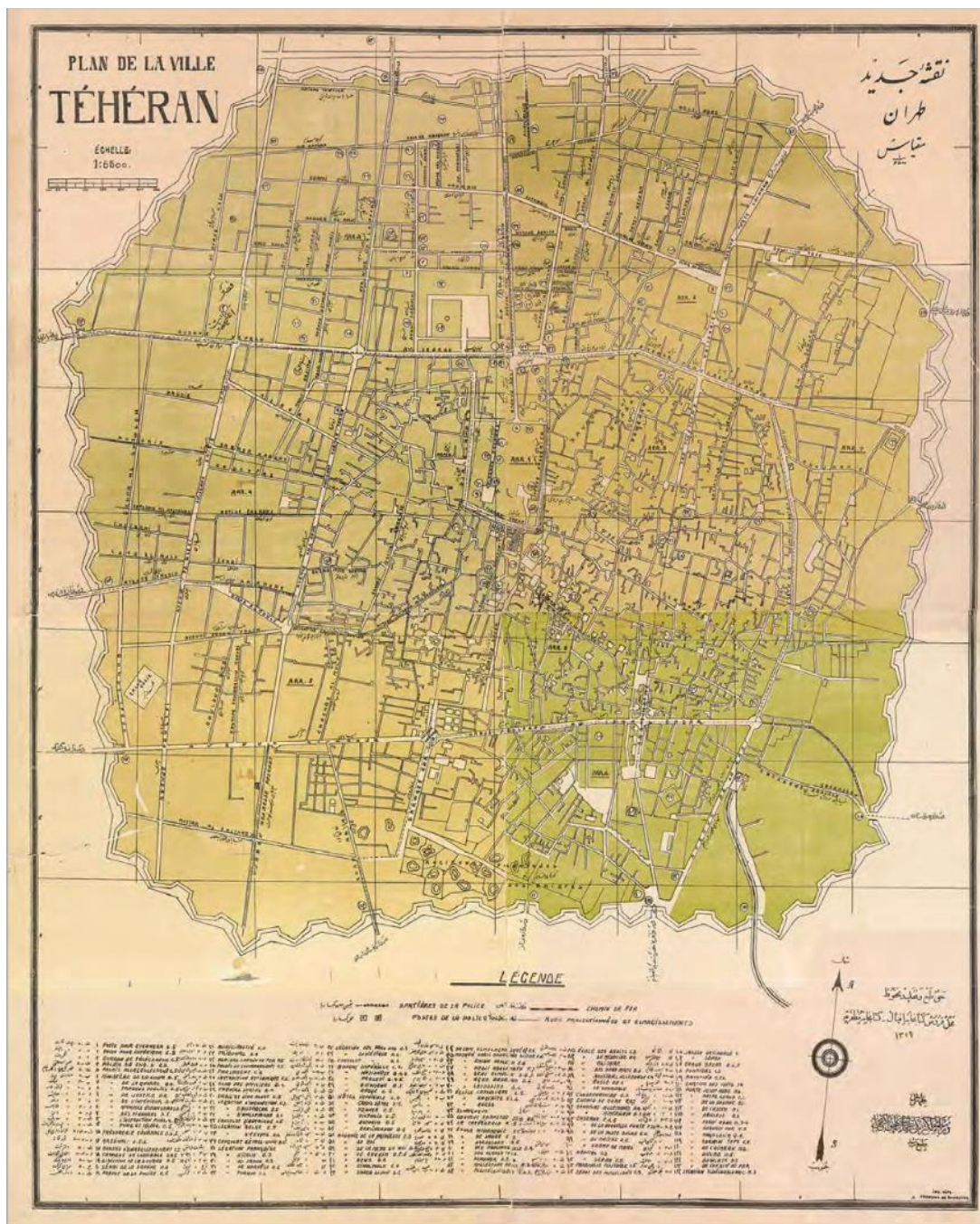
اخبار و گزارشها

ادعا	وضعیت	شاهد / مبنای ارزیابی
یکی از محورهای اصلی اختلاف، نسبت نقشه منتشرشده با برنامه مورد تأیید بلديه بوده است	نتیجه استنباطي مستند	مقایسه دو اعلان بلديه، قانون و نظامنامه ۱۳۰۹، مشروح مذاکرات مجلس و تفکیک خطوط پیشنهادی در خود نقشه

پیوست شماره ۲: پیوست تصاویر:

تصویر شماره ۱. «نقشه جدید طهران / Plan de la Ville Téhéran», ثبت شده به نام فرانسوا دو ژمیسر، ۱۳۰۹ ش/ ۱۹۳۰ م.

مأخذ تصویر: شیرازیان، ۱۳۹۵، ص. ۱۰۶؛

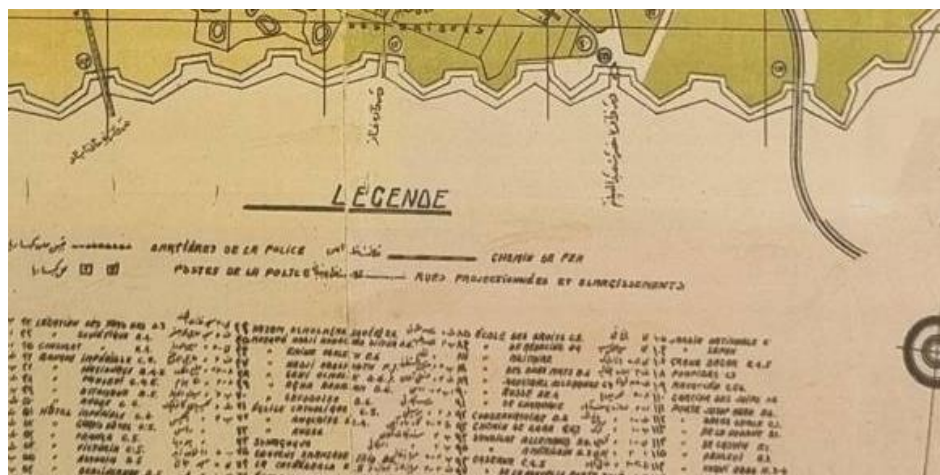
(مشخصات شناسنامه‌ای با رکورد اصلی مجموعه تاریخی نقشه دیوید رامزی، شماره 10844.000، مقایسه شده است.)

مطالعات

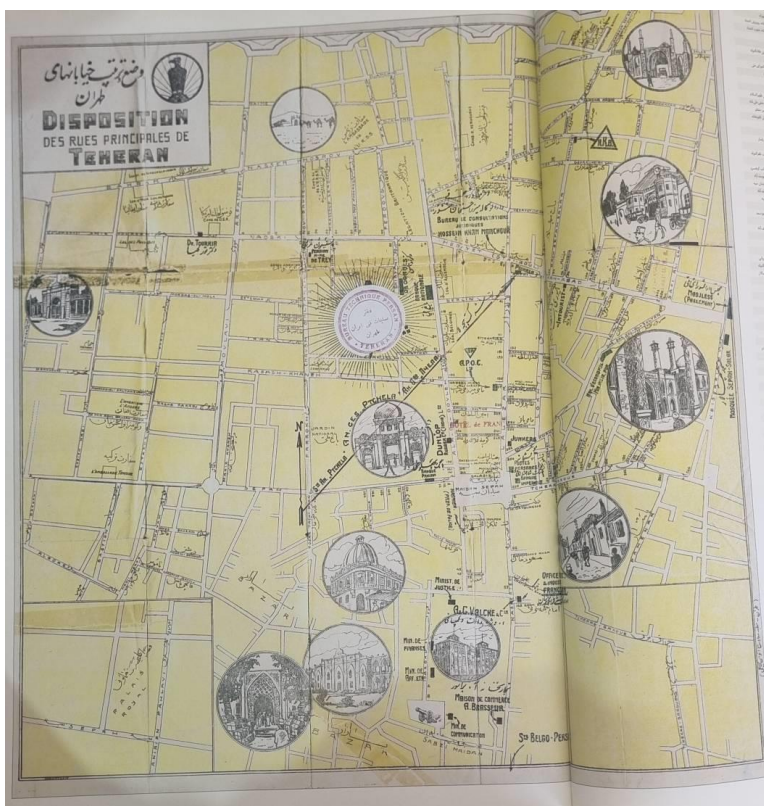
مقالات علمی

اخبار و گزارشها

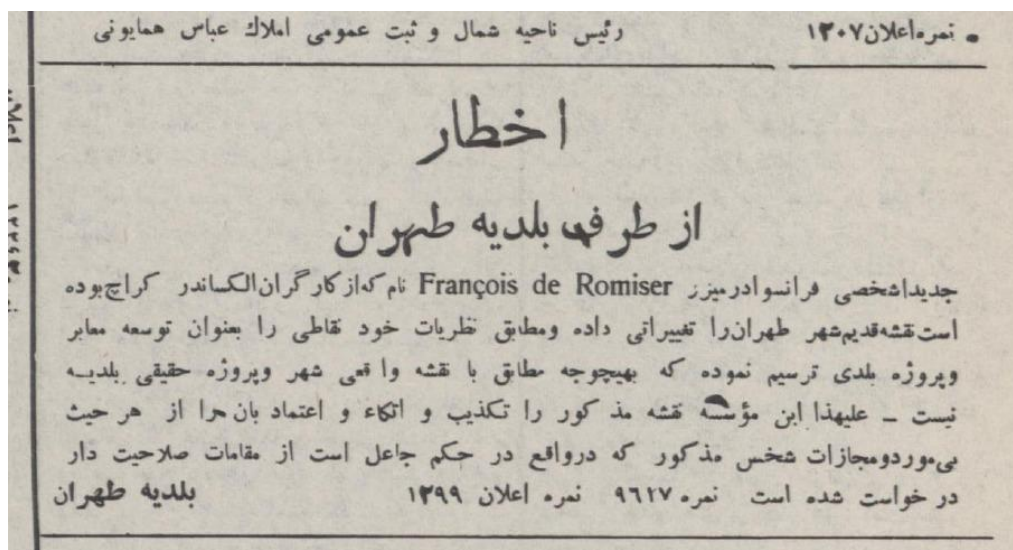
تصویر شماره ۲. بخشی از راهنمای «نقشه جدید طهران»؛ عبارت Rues projetées et élargissements (خیابان های پیشنهادی و تعریض معابر) خطوط پیشنهادی و تعریض ها را از سایر عناصر نقشه متمایز می کند.

مأخذ تصویر: شیرازیان، ۱۳۹۵، ص. ۱۰۶؛ مقایسه با نسخه دیجیتال مجموعه David Rumsey.

تصویر شماره ۳. «وضع و ترتیب خیابان های طهران / Disposition des rues principales de Téhéran»، منسوب به ۱۳۰۸ ش.

مأخذ تصویر: شیرازیان، ۱۳۹۵، صص. ۱۰۴-۱۰۵.

تصویر شماره ۴. «اخطار از طرف بلدیۀ طهران» درباره نقشۀ رُمیسر.

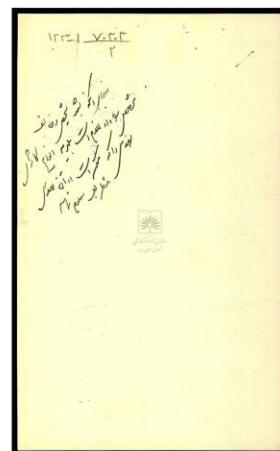
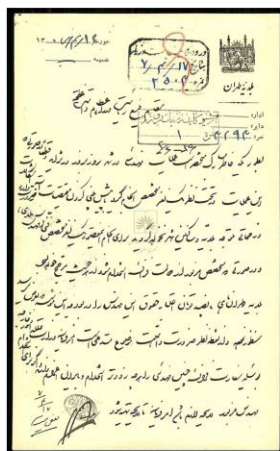
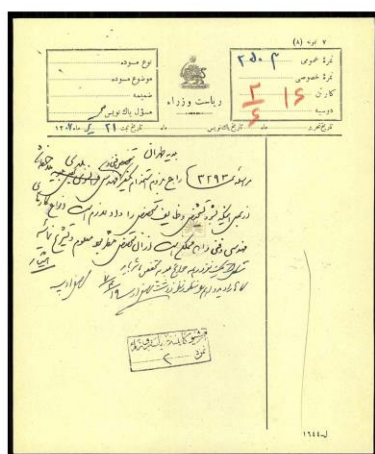
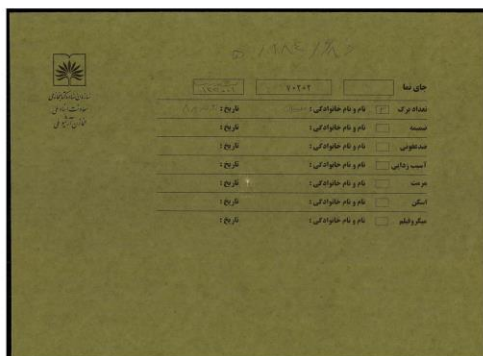
مأخذ تصویر: روزنامه اطلاعات، سال پنجم، شماره ۱۱۹۰، ۲۷ آبان ۱۳۰۹ ش، ص. ۴؛ تصویر از نسخه دیجیتال همان شماره.

مطالعات

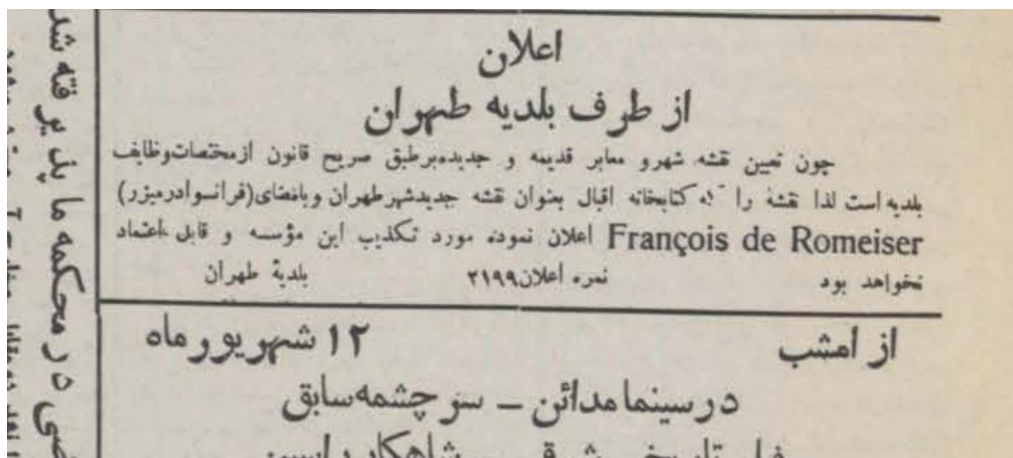
مقالات علمی

اخبار و گزارشها

تصویر شماره ۵. پوشه و تصاویر سه برگ مکاتبات پرونده 70303/310 سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران. روی پوشه «تعداد برگ: ۳» ثبت شده است.

(پژوهش حاضر پنج تصویر دیجیتال شامل پوشه، سه برگ مکاتبه و پشت یکی از برگها را بررسی کرده است؛ نام رُمیسر در سه برگ مشاهده نمی شود.)

تصویر ۶. «اعلان از طرف بلدیۀ طهران» و تکذیب دوبارۀ نقشۀ معرفی شده به نام فرانسوا دو رومیسر.

مأخذ تصویر: روزنامه اطلاعات، سال ششم، شماره ۱۴۰۷، ۱۴ شهریور ۱۳۱۰ ش، ص. ۴؛ تصویر از نسخه دیجیتالی همان شماره.

- ۱۱۲ -

مهراب محمدي

تعداد و مساحت ميازين قديم و جديد شهر طهران در آخر ۱۳۰۹ شمسی

اسامي ميازين	محل ميازين	شکل و ابعاد	مساحت به گز مربع	ملاحظات
۱ میدان سپه	میدان توپخانه قديم	مربع مستطیل طول ۳۰ گز و عرض ۱۰ گز	۳۰۰۰	در ۱۳۰۹ توسعه یافته مساحت قديم آن (۱۷۳۰) گز مربع بوده
۲ بیمارستان	مقابل مجلس شورای ملی	مربع مستطیل طول ۲۰۰ گز و عرض ۸۰ گز	۱۶۰۰۰	جديد الاحداث
۳ محله آبدون	محل قدیم خیابان شاه آباد و ضلع الفوله	شکل دایره و شعاع ۴۵ گز	۳۸۵۶	
۴ پهلوی	چهار راه حسن آباد	شکل دایره و شعاع ۲۵ گز	۶۲۵	
۵ شاهپور	اتحادی خیابان فرمانفرمای قديم	شکل بیضی قطر افول ۷۰ گز و قطر افسر ۶۰ گز	۳۲۹۲	
۶ محله	میدان محله قديم	شکل دایره و شعاع ۳۵ گز	۱۷۶۲	توسعه یافته
۷ آخر خیابان ماشین	محل تقاطع خیابان ماشین و خیابان گمرک	شکل بیضی قطر افول ۸۰ گز و قطر افسر ۶۰ گز	۳۷۹۸	جديد الاحداث
۸ امین السلطان	محل قديم خود	مربع مستطیل طول ۹۸ گز و عرض ۸۶ گز	۸۴۸۰	جديد الاحداث
۹ قلعه ملكي مدینه	اراضي قديم در قديم سر قله	مربع مستطیل طول ۱۵۰ گز و عرض ۹۹ گز	۱۴۹۴۸	جديد الاحداث

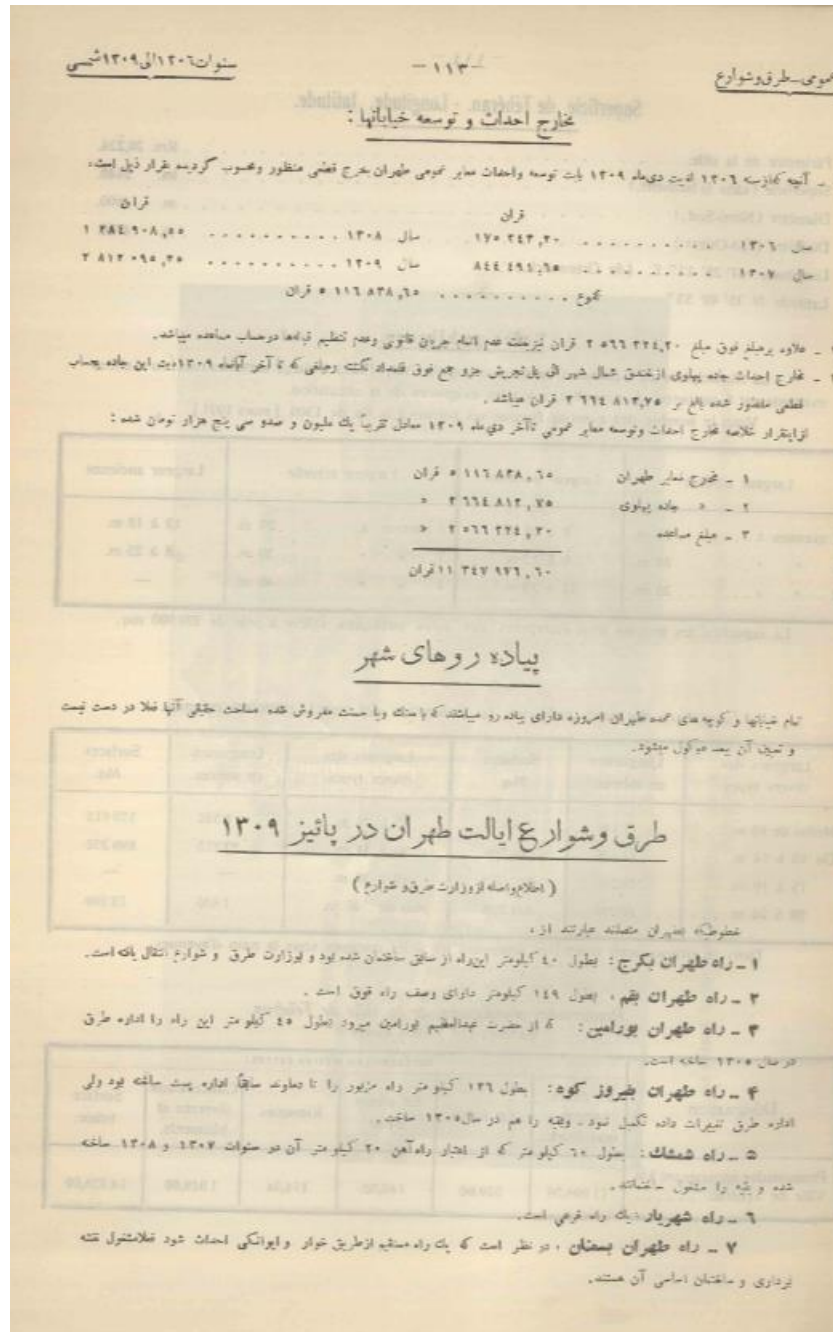
توضیح: - اسیان جیب ميازين هنوز انتخاب نشده اما همان اسیان قديم و یا خطای آن ترکه شده.

مقدار اراضی که در نتیجه احداث خیابانهای جدید و توسعه معابر جزء معبر عام در آمده است
(از ابتدای ۱۳۰۶ تا انتهای ۱۳۰۹ شمسی)

عمل	محل	مساحت به گز مربع	مساحت به گز مربع	سنة	ملاحظات
خیابان چراغ برق	خیابان بهمنستان و سرب و زیر	۲۸۴۴۰	۱۳۰۶	۱۳۰۸	۶۷۹۹
محله	محله	۳۱۹۲۳	۱۳۰۷	۱۳۰۹	۱۳۱۳۸
اسفیل برانی	شاه آباد و میدان غیر الفوله	۱۱۱۶۹	۱۳۰۷	۱۳۰۸	۱۰۹۱۹
حاج ابوالفتح	اسلامبول	۱۶۲۹۸	۱۳۰۷	۱۳۰۸	۴۷۸۴
گمرک	سرچشمه	۴۸۵۰	۱۳۰۸	۱۳۰۸	۴۰۵۱۲
میدان محله	میدان بهارستان	۱۲۰۱۴	۱۳۰۸	۱۳۰۹	۴۴۸۲
خیابان نوام الفوله	خیابان نظامیه	۸۱۷۵	۱۳۰۷	۱۳۰۹	۳۱۸۹
میدان باغ فردوس	سپه	۵۸۰	۱۳۰۹	۱۳۰۹	۷۱۲۰
خیابان شاهپور (فرمانفرما)	جاییل آباد الی میدان ناصرالدین	۳۱۱۹۲	۱۳۰۸	۱۳۰۹	۳۰۷۳۶
کوچه تختی الی کوچه سید ناصرالدین	ریش آمدگی در خیابانهای مختلف	۲۱۵۷	۱۳۰۸	۱۳۰۹	۲۳۵۱
خیابان یوسف آباد	جمع	۸۱۷	۱۳۰۹	۱۳۰۹	۳۹۵۵۵۰
محله گشت	محله شیران	۱۴۵۶	۱۳۰۸	۱۳۰۸	
میدان السلطان	قلعه شیران	۷۲۷۷	۱۳۰۸	۱۳۰۷	۴۳۹۶۴
دندان خیابان بهار الی گز آهن	از سرب الی میدان تهریش	۱۳۳۷۳	۱۳۰۸	۱۳۰۹	۵۶۶۷
ریش آمدگی های خیابان امیریه	اراضي تهریش که جزو جاده بهاری شده	۱۰۶۴	۱۳۰۸	۱۳۰۸	۳۳۴۵۱
میدان پهلوی (چهار راه حسن آباد)	بقیه میدان شیران الی کوچه ضرابخانه تالار دولتی	۲۵۱۹	۱۳۰۸	۱۳۰۸	۱۳۰۰۸
خیابان فرهنگ	جمع	۵۷۱	۱۳۰۹	۱۳۰۸	۸۶۰۹۲
محله الفوله		۱۴۳۵	۱۳۰۸	۱۳۰۸	

تصویر ۷. «دومین سالنامه احصائیة شهر طهران ۱۳۱۰»، ص. ۱۱۲؛

جدول «مقدار اراضی که در نتیجه احداث خیابانهای جدید و توسعه معابر جزء معبر عام درآمد است» برای سالهای ۱۳۰۶ تا پایان ۱۳۰۹ ش.

تصویر ۸. «دومین سالنامه احصائیة شهر طهران ۱۳۱۰»، ص. ۱۱۳؛

بخش «مخارج احوال و توسعه خیابانها». این داده‌ها در کنار جدول ص. ۱۱۲ نشان می‌دهند که احداث و توسعه معابر در آمار عملیات و مخارج بلدیة ثبت شده است.